

Збаразька централізована
бібліотечна система
Методично – бібліографічний відділ

Серія: *«Ніхто не забутий,
ніщо не забуто»*

У Вічній пам'яті народній не закінчиться війна

*(70-а річниця Перемоги
над фашизмом)*

м. Збараж
2015

ББК 63.3(4Укр-Тер)
У 11

Упорядник	Т. Кульпа, завідувач методично-бібліографічного відділу центральної бібліотеки Збаразької ЦБС.
Комп'ютерний набір	Г. Бондар.
Відповідальна за випуск	О. Бойко, директор Збаразької ЦБС.

У 11 У вічній пам'яті народній не закінчиться війна [Текст]: 70-а річниця Перемоги над фашизмом / Збараз. центр. б-ка, метод.-бібліогр. від.; упоряд. Т. Кульпа. – Збараж, 2015. – 45 с.

Видання містить спогади ветеранів, їхніх рідних про дорогих серцю людей, котрі були учасниками Другої світової війни. На жаль, час неблаганний, і вже зовсім мало залишилося в живих фронтовиків. Нехай же і цей маленький посібник стане реквіємом по загиблих, пам'яттю тим, хто загубився в шаленому вирі спустошливої війни, тих, кому війна скалічила і душу і тіло. Наш святий обов'язок – зробити все, щоб їх імена закарбувалися в пам'яті живих і прийдешніх поколінь.

Адресується всім, хто не байдужий до історії краю.

ББК63.3(4Укр-Тер)

© Збаразька центральна бібліотека, 2015

Від упорядника

70 років минає від закінчення Другої світової війни, а рани все ще ятряться, а серце щемить, завмирає. Завмирає від болю, коли думаєш про важку хресну дорогу молодих людей, котрі не домріяли й недолюбили, не дочекалися світлого Дня Перемоги. Більшість з них так і не повернулися до рідних порогів, не напилися води з чистих батьківських криниць.

Вогняна віхола боляче обпалила кожну нашу сім'ю. Майже у кожній хаті не дочекалися батька чи матері, сина чи дочки, сестри чи брата, тисячі дітей виростили сиротами в нестатках і смутку, не зігріті батьківською ласкою, теплом родинного вогнища. Та благословенні на Добро і Щастя, вони вижили і зберегли в душах своїх пам'ять про тих, хто ціною власного життя допоміг відстояти найдорожче на землі – Мир і Свободу.

Страшні сліди залишила війна. Тільки на території України на руїни і згарища було перетворено 714 міст і 28 тисяч сіл. Скільки горя, страждань за цими цифрами. Понад 40 тисяч воїнів-уродженців Тернопільської області, молодих здорових, котрим би жити, плекати пшениці і виховувати дітей загубилися у вирі Другої світової війни. На фронт із Збаразького району було призвано близько п'яти тисяч чоловіків 18-50 років. До рідних домівок повернулися лише дві тисячі осіб. Одні полягли на полях битв, другі згинули у фашистських катівнях, треті – в сталінських таборах смерті... Найбільше наших земляків знайшли вічний спочинок на землях Східної Пруссії і Польщі та в країнах Прибалтики.

Ми не повинні, не маємо права забути те, що відбулося сім десятиліть тому, якою ціною завойовано мир, чому нам пощастило народитися вільними людьми, кому ми повинні дякувати за це...

Війна... Її не викреслити з пам'яті ветеранів. Людська пам'ять... Вона має свої межі. Людина може забути щось. Однак усі не можуть забути все. Адже, окрім індивідуальної пам'яті, є пам'ять колективна, народна, загальнолюдська.

У посібнику зібрано пошуково-дослідницькі роботи бібліотекарів Збараської ЦБС, які розміщені в алфавітному порядку назв бібліотек-філій.

Електронну версію посібника розміщено на веб-сайті Збараської ЦБС: <http://zbarazh-library.com.ua/index.html>.

Пошуково-дослідницькі роботи бібліотекарів Збаразької ЦБС

Записано зі слів нижче згаданих людей

с.м.т. Вишнівець

Матеріал зібрала:

Крись С. І., завідувач
бібліотеки-філії для дорослих
с.м.т. Вишнівець

Якимчук Іван Максимович

Давним-давно зарубцювалися рани війни, але не слабшає біль втрат у багатьох родинах. Війна – це подія, про яку можна говорити багато, але її хочеться забути водночас. Війна – це мільйони людських жертв, слізні спогади наших дідів та прадідів, які були свідками тієї жахливої події, коли під уламками гранат та свистом куль захищали свою Батьківщину.

Одним з тих бійців був і наш земляк вишнівчанин Якимчук Іван Максимович.

Іван Максимович народився 1 жовтня 1926 р. В ряди Радянської Армії був призваний після визволення Вишнівця в квітні 1944 р. Було йому на той час 17,5 років.

Служив на Другому Прибалтійському фронті в спеціальній 165 артилерійській бригаді прориву РГК (резерв головного командування). В його восьмій бригаді служили солдати тринадцяти національностей: татари, німці, латиші, українці, росіяни.

Визволяли Ригу, Шуляй, Пікеляй, Прикуле. Вже після оголошення Перемоги воювали проти 35-го фашистського

Курлянського угруповання, командиром якого був генерал Ключе. В її складі воювали члени гестапо, СС. Ця дивізія захищала дорогу на Калінінград, щоб не пройшли частини Радянської Армії.

У квітні 1946 р. за знищення німецького укріплення в нагороду одержав відпуск і поїхав додому.

Ветеран розповідає, що їх не демобілізували, бо почалася війна з Японією. Їх відправили в Японію, але доїхали тільки до Ленінграду. Бо ця війна, яка тривала два тижні, закінчилась.

Був поранений і контужений. Іван Максимович розповідає, що дивом залишився живий. Чотирнадцять солдат з їхньої батареї копали траншею для встановлення пушки, яка важила 17 тонн. 700 кг. Підійшов до них молодий поранений солдат, який потім виявився засланим німецьким офіцером. І по його наводці почали стріляти німецькі пушки. Один снаряд впав перед ними, другий – за ними, а третій – просто в групу солдат. З чотирнадцяти чоловік живими залишились тільки троє.

Був демобілізований в 1950 р. Після демобілізації додому не поїхав, а ще три місяці передавав новобранцям свій бойовий досвід, вчив, як поводитись з пушками.

Військова спеціальність – технік-механік. Старшина Якимчук І. М. нагороджений орденом Вітчизняної війни, багатьма медалями. Кожен рік на 9 травня, Іван Максимович ходить до братської могили, щоб покласти квіти героям, які захищали Вишнівець, виступає перед молоддю, розповідає про свій бойовий шлях.

Все менше ветеранів Великої Вітчизняної війни залишається серед нас. Ми останнє покоління, яке ще може почути про цю війну від її учасників. І одне з найголовніших обов'язків – передати тим, хто залишився – пам'ятати про подвиги наших ветеранів.

Баньковський Євген Петрович

Схоже, вісімдесятирічний Євген Петрович Баньковський неабияк зрадів своєму приходу. Бодай на півгодини присяду від копіткої весняної роботи, - мовив, вітаючись.

І, поклавши на стіл натруджені за життя руки, неквапом повів розмову про події більш ніж шістдесятирічної давнини.

- П'ятеро братів було у нас у батька з ненькою: Федір, Василь, Костянтин, Олександр і я – наймолодший, - поволі снується ниточка розмови. – Готувалися до найпочеснішої, наймирнішої в житті професії хлібороба. Але на землю України впало чорне крило війни. . .

Війна двох світових монстрів – коричневого і червоного – не шкодувала дітей українських: Василь загинув у 1944 році, того ж таки року був важко поранений Федір.

- А мене Господь оберіг навіть від поранень, хоча пройшов дорогами війни від Польщі до монгольського кордону, - продовжує розповідь сивочолий ветеран.

- Розпочавши військову службу в матінці-піхоті, завершив її аж через сім років в інженерних військах.

Бойове хрещення рядовий піхоти Євген Баньковський пройшов в районі Ляодзедуна, відтак разом з побратимами воював і під Мукаденом, і під Порт-Артуром та Порт-Дальнім.

- За роки війни вкотре переконався, що світ наш таки тіснуватий: в сусідніх частинах, але в тій же діючій армії служили поряд земляки Іван Кошак, Антон Воюк, Петро Бак, Іван Кравець, Борис Шимуда.

А найпам'ятнішими стали ветеранові переходи пустелями Великий і Малий Хінган, коли від страшної спеки воїни падали на гарячі піски з крововиливами, бої під містами Мулен і Мулян.

- Коли ми, захопивши Мулен розпочали штурм іншого міста, нас почала бомбардувати... власна авіація, - спогади повертають Євгена Петровича в ті далекі літа.

- «Доблесні» льотчики, переплутавши наші й ворожі позиції, ще й сперечалися по раціях з танкістами:

- Думаєте, ми власовцев не узнали?! Конец вам, гады!

Ось такою непростою була війна. А зовсім поряд травень запалював свічки каштанів миру.

- І повернувшись у 1951-му до рідного Вишнівця, через два роки одружився з Раїсою Дробощкою.

Відтак, завершивши у Кременці школу механізації, сорок років трудився завідувачем нафтогосподарством Вишнівецької МТС.

Вже по війні покликала до себе Вічність братів Євгена Петровича: після лікування в Польщі там помер Олександр, на Волині знайшов останній спочинок Костянтин.

А в родині Євгена і Раїси Баньковських тішили батька й неньку донька Людмила, син Василь. Ставши медиком і педагогом, подарували дідусяві з бабцею внуків Геннадія та Іринку.

Ось уже і в Геннадієвій родині підрастає донька Тетянка. Щоб наперекір усім війнам стверджувалося під синім небом України вічне і прекрасне життя.

(За інформацією І. Філика, 2006 р.)

Кулачинський Володимир Антонович

Народився 24 травня 1926 року у Вишнівці. Мобілізований у червні 1944 року. Перший бій в Естонії. Також брав участь у боях у Кенінгсберзі та Берліні. Зник безвісті 30 квітня 1945 року під Берліном

Спогади відтворені з листів Володимира до мами:

«Прибалтика. Страшні бої в Естонії. Нас кидали в атаку і ми бігли, голодні, холодні, обдерті, але бігли, поряд падали вбиті і поранені. Та назад ніхто не повертався. Звідкись постійно з'являлися нові солдати, а німці були втомлені від стрільби і у них закінчувалися патрони. Ніхто не рахував мертвих. Так і загинули рідні брати моєї мами Юхим та Дмитро Островські. Напевно, їх послали в атаку без зброї.

Дуже тяжко було взимку. Ми мерзли, мокрі і голодні, в окопах, та час летів швидко і ніхто не усвідомлював, за що воюємо, проти кого. Навколо чужі люди, чужі землі. А політруки постійно казали: «комуністи переможуть і всі будуть щасливі».

... Берлін. Я бачив це страхіття: море крові, бачив знущання над молодими дівчатами-німкенями, ще дітьми, і чув, як потім нехристи з насолодою обговорювали ці криваві подвиги. Я не міг на це дивитись, хотілось стріляти в цих нелюдів за їхні злочиння...».

*(За інформацією О.Кривокульського,
2010 р.)*

Збараж

Бірківий Мирослав Андрійович

Бірківий Мирослав Андрійович народився 12 лютого 1925 року у Зборівському районі. У 1940 році енкаведисти заарештували його батька і відправили в Львівську тюрму, а сім'ю Біркових виселили в Казахстан. Мирослав добровольцем пішов на фронт у березні 1943 року. Брав участь у розгромі гітлерівців у районі Курської дуги, форсував Дніпро, звільняв Київ, Житомир, Рівне, Ковель, Тернопіль, Львів та інші міста України, а також столицю

Чехословаччини – Прагу. І на всіх фронтових дорогах оберігала Мирослава маленька паперова іконка – образ Божої Матері, зашитий у шапку солдата. Демобілізований 21 листопада 1945 року. Не був членом КПРС.

«Нам була дана команда перебиратись через Дніпро на інший берег на плотах по сім, вісім солдат. Вся ріка коло Києва була вкрита плотами. Дехто з солдат падав у воду, але нам заборонили їх витягувати. Німці освітлювали ріку прожекторами і стріляли. Нас контролювали загороджувальні загони. За невиконання

їхніх вказівок вони також стріляли у нас. Багато солдат було у воді, борсались, не могли пливти, але нам треба було пливти на

Київ. Столицю необхідно було визволяти, бо там вже оголосили, що будуть проводити з'їзд комуністів України. Тож ми ішли вперед, під кулі.

А над столицею вирував повітряний бій. Півтори тисячі німецьких і радянських винищувачів зіткнулися у небі над Києвом. Стріляють, летять бомби, падають палаючі літаки, а ми все рухаємось до Києва...

...Дрезден. Цілу ніч з 7 на 8 травня місто бомбили американці. А ми 8 травня 1945 року увійшли в місто. Каменя на камені не було. Море трупів. Від авіаційного нальоту загинуло 300 тисяч мирного населення.

11-14 травня ми перебували біля Праги і вели бої з невеликими групами фашистів, які базувалися у навколишніх лісах...

- Я пройшов війну від Орловсько-Курської дуги до Праги – з 1943 р. до 12 травня 1945-го. Маю медаль «За звільнення Праги». Звичайно, що для мене 9 травня – великий День Перемоги. Сьогодні його пам'ятаю до найменших дрібниць, як 8 травня були в Дрездені, уже розбитому американцями, і вирушали до Праги, щоб знищити німецьке угруповання, яке мало на меті розбомбити Прагу – одне з найкрасивіших міст Європи. Перемога нас застала на півдорозі. Дали нам по склянці вина і по два варених яйця. Це була святкова закуска. Того дня війна для нас не закінчилась, тривала до 12 травня, коли ми розгромили німців під Прагою і врятували її від фашистської розправи. Тож 9 травня – свято велике, бо я у цій війні залишився живий. Хоча розумію, чому такі держави, як Литва, Латвія, Естонія його не святкують, бо вважають, що після перемоги у війні прийшли на їхні землі російські окупанти. І вони в цьому, мабуть мають рацію. Я ж думаю, що святкувати треба, нехай до певного часу, поки ми, фронтовики, живі. Нам потрібне це свято. Хоча і ми добре усвідомлюємо ті неприємні моменти, засуджуємо методи, якими іноді здобувалась ця перемога. Пам'ятаємо і штрафні

батальйони, де розстрілювали солдатів свої, як варварськи кидали людей на бій, як гарматне м'ясо, присвячували перемоги до різних дат. Але тим не менше...»

Загалом у ветерана кілька десятків нагород серед яких і Подячна Грамота командуючого військами Першого Українського фронту маршала Радянського Союзу Івана Конєва. Фронтовик тричі був відзначений іменними годинниками Президента України під час ювілейних святкувань у Києві Перемоги над фашистами. Свій мирний шлях по завершенні війни Мирослав Андрійович присвятив друкарській справі. Після закінчення поліграфічного технікуму працював у друкарнях Копичинець, Збаража, Ланівець. Двадцять літ у них директорував. Та коли змушений був через керівну посаду вступати до комуністичної партії, обрав безпартійність – і позбувся «крісла». Перейшов на роботу до районного відділу освіти бухгалтером-експедитором. Підтримала його у цьому вчинку дружина Ганна, яка уже понад шість десятків літ залишається йому вірною супутницею та порадицею у всіх справах. У сім'ї виросло троє талановитих синів, є уже семеро дорослих онуків, серед яких медики, вчителі, фінансисти. Радіють бабуся з дідусем п'ятьом правнукам і мріють дожити до того часу, щоб потішитися ще й праправнуками.

(За інформацією І. Сиско, 2010 р.)

Горошко Ольга Юхимівна

Ольга Горошко народилася 12 травня 1917 року в селі Чайківці на Сумщині, куди її батько приїхав на заробітки. 1935-1936 рр. – активістка «Просвіти» та «Відродження» у с. Лози, що в Збаразькому р-ні, на Тернопільщині. Наприкінці 1939 р. утікає через Польщу до Відня, а потім до Берліна, але вже в 1941 р. повертається в Україну. Розпочинає роботу у підпіллі. Спочатку була перекладачем, а згодом – зв'язковою в УПА. Працювала під псевдонімом «Троянда».

19 серпня 1942 року Ольгу Горошко арештували німці і кинули її до Кременецької в'язниці, звідки вона утекла в лютому 1943 р. Вона пригадує такий епізод:

- Коли мене арештували німці, я сиділа в тюрмі в Кременці. На власні очі бачила, як вони вбивали полонених. Копали яму, навозили туди дров, запалювали багаття. Тоді виводили по 10 в'язнів до кожної ями. Роздягали і розстрілювали. Тіла, таким чином, знищував вогонь. Ми, знаючи кого будуть розстрілювати, ставали на коліна і молилися за них. Тоді сиділи зі мною в тюрмі Фурсік Марія і її мама та вчителька Зоя, прізвища її вже не пригадую. Коли прийшли забирати маму, то вона дуже просила дати їй можливість попрощатися з дочкою, з Марією. А вони не дозволили. Вона дуже плакала. Коли матір завели до ями і розстріляли, то повернулися за Марією. Вона лише встигла сказати нам: « Може, котра з вас вийде, то скажіть, що Фурсік Марія і мама загинули!» Ми обидві вийшли – і я, і Зоя. А Марію фашисти розстріляли прямо в коридорі.

З 1949 до 1956 р. Ольга Горошко відбуває покарання у таборах суворого режиму. «У тюрмах були безкінечні тортури. Дай, Боже, щоб нікого не кували так, як мене, — зітхає Ольга

Горошко. — Мене кидали на підлогу, топтали чобітьми по голові, били нагайками і грубими палицями по ногах, руках. Били так, що аж шмаття летіло, а я в думках проказувала «Отче наш»... Згодом забула навіть молитву і проказувала тільки перші два слова з неї. Катували мене без перепочинку, я вже не знала, де день, а де ніч».

Коли Ольга була на межі між життям і смертю, лише тоді її відправили в карцер. Там пробула вісім діб, а потім сказала собі, що вже не сила більше терпіти. Зняла з себе сорочку, зробила з неї мотузку, і коли вже всунула голову в зашморг, раптом... побачила сина. Він плакав.

«Я закричала: «Ігорю, Ігорку!..» Тут прибїг черговий і витяг мене з петлі, — згадує Ольга Горошко. — Каже: «Дура!», а я йому: «Тут був мій син, Ігор. Де він? Де ви його поділи?» А він мені: «Это не Игорь был, но он тебя спас».

Жінка каже, що після того вже ніколи не думала про самогубство, хоч як би не було їй важко. «Незважаючи на жорстокість слідчих, під час допитів я нікого не виказала, — гордо мовить Ольга Горошко. — Про себе розказувала все, а про інших — ні слова. Я і не приховувала своїх політичних поглядів. За це мене судило «особое совещание» — дали десять років виправно-трудових таборів суворого режиму. Відбувати строк відправили в один із мордовських таборів, що у селищі Явас, біля станції Потьма».

На засланні розвідниця УПА жила у величезному бараці, де тулилися десятки жінок. Спали вони на двоповерхових нарах. Жінка згадує, що умови в таборі були нестерпними, але найяскравішим спогадом є баланда, якою годували засуджених. «Це була звичайнісінька ячмінна зупка, але така ріденька та пісна — аж синя, через це ми їй дали назву «синие глазки», — гірко посміхається жінка.

Вона згадує, як у таборі здружилася з 70-річною професоркою Оленою Степанів, яку засудили за співпрацю із Петлюрою та Коновальцем. Улітку вони працювали на торф'яних кар'єрах, а

взимку шили білизну та форму для військових. У цьому таборі Ольга Горошко прожила сім років, аж до смерті Сталіна. Але й після повернення з таборів почувалася чужою і непотрібною, навіть рідні не хотіли її прописати, бо ж «враг народа».

«Через це я мусила поїхати у Воркуту до рідного брата Максима, який після таборів залишився там, аби підзаробити трохи грошей, — згадує пані Ольга. — Аж через два роки змогла забрати до себе сина. (Хлопчик, поки мати поневірялася, спочатку жив по людях, а потім його забрав рідний дядько Михайло на Рівненщину. — Авт.) У 1969-му Ігор поїхав працювати в Якутію, де й оженився. Там нині живуть мої внуки».

Ольга Горошко каже, що трагедії переслідували її впродовж усього життя. Вона поховала всіх свої рідних — маму, чоловіка, у 1981-му році від раку помирає її єдиний син Ігор Кандрась.

У 2006 році тернопільська обласна влада виділила деякі кошти на придбання житла для пані Олі. Правда, в Тернополі за ці гроші квартиру, навіть найдешевшу, купити було неможливо. Тому при сприянні громадських діячів, зокрема поета Петрука-Попика, придбали невеличку квартиру в місті Збараж, де й по сьогодні мешкає жінка.

*(За інформацією Л. Весельської, 2013 р.,
С. Боднар, О. Моргун, 2011 р.)*

Кордунович Василь Якович

- Можливо, для когось, - згадує фронтовик Василь Кордунович, - дата 9 травня викликає якісь негативні асоціації, я ж його завжди святкуватиму. Бо в цей день закінчилася війна, ми залишилися живими, повернулися до мирного щасливого життя, бо ніщо не може бути вище мирного чистого неба.

Василь Якович Кордунович, уродженець с. Завалійки Волочиського району Хмельницької області, став збаражанином по закінченні війни, коли приїхав сюди після закінчення Київського інституту народного господарства працювати на новозбудованому цукровому заводі. Тут знайшов свою долю, одружився.

- Призвали мене на фронт, - ділиться спогадами колишній воїн, - у 1944 році. Служив у протитанковій артилерії командиром гарматного розрахунку.

У складі I Українського фронту довелось визволяти Тернопіль, під час цих боїв отримав поранення. Підлікувавшись у госпіталі, продовжив воювати – спершу кинули нас під Броди, далі була Польща, Чехія, Німеччина. Досі пам'ятає кумедні випадки, свідком яких довелось бути під час зустрічі з американцями.

Війна для Василя Кордуновича завершилась за 20 кілометрів до Берліна.

*(За інформацією О.Кривокульського,
2010 р.)*

ст. 4р. 6/2019
Смак Н.Б.

Кошак Трохим Іванович

Очевидцем і учасником тих буремних подій був збаражанин Трохим Іванович Кошак. Народився Трохим Іванович 5 серпня 1927 року у Вишнівці. Він розповів слухачам власну життєву історію. Зустрів ветеран війну ще 12-річним хлопцем, будучи школярем. У пам'яті закарбувалося, як з радістю зустрічали радянські війська, що 17-го вересня 1939 року увійшли на територію району. Усі сподівалися, що настане кінець зневазі, приниженням українців з боку поляків. А натрапили на інших поневолювачів. До лав Радянської Армії Трохима Кошака мобілізували 24 жовтня 1944 року, відправили у запасний полк для підготовки. Згодом 17-річного солдата кинули в перший бій у Прибалтиці. Там біля 9-го травня 1945-го він разом з однополчанами брав участь у розгромі німецьких військ. А потім, замість святкування Перемоги, його відправили у Росію.

- Проїхали Омск, Томск, Красноярск і опинилися в монгольських степах, - каже фронтовик. – Тоді стало зрозуміло, що кинули солдатів воювати з японцями.

Мені запам'ятався страшний бій в Монголії. Я там був зі своїм двоюрідним братом Іваном. Ми повільно просувалися по піску і почали спускатися з сопки вниз. Нас було до півтори тисячі солдат. Пройшли половину шляху, як раптом японці відкрили знизу вогонь. А ми ж були перед ними, як на долоні. Поранені і вбиті почали скочуватись униз. Пролунала команда повертатись назад. Я був другим номером при кулеметі, а першим мій товариш. В один момент перед нами на відстані коло восьми метрів вибухнув снаряд і утворилась велика лунка. Ми вирішили заховатися в ній від ворожих куль.

Швидко добрались і поставили в піску кулемет. звідти добре було видно усіх, хто був унизу, тож ми відкрили вогонь по японцях. Частина наших солдат повернулась за сопку, а частина залишилась лежати, зарившись у пісок. Мій брат Іван повернувся неушкодженим і дуже переживав за мене. Японці швидко перестали обстрілювати нас і десь зникли. Коли ми почали сходитись, то виявили, що половина наших солдат загинула в цьому бою. Мене і мого товариша за те, що ми прикривали кулеметною чергою відхід наших солдат, нагородили медаллю «За бойові заслуги».

9-го серпня 1945-го перейшли штурмом китайську границю. Скинуті американцями ядерні бомби на Хіросіму і Нагасакі послужили підготовкою до наступу.

Таким чином, квантунська армія почала відступати - поступово і планомірно. Мій брат Іван, котрий отримав важкі поранення, 22 серпня 1945 року був відправлений в госпіталь та демобілізований. А 3-го вересня був підписаний договір про капітуляцію Японії. Так закінчилася Друга світова війна. Демобілізований у 1951 році.

*(За інформацією О. Кривокульського,
2010 р.)*

Кравчук Володимир Олексійович

У пам'яті вчителя історії, краєзнавця Володимира Олексійовича Кравчука події початку війни зафіксувалися, за його словами, як кадри кінохроніки. Хоч і було Олексію на той час всього вісім років, спогади хлопчика конкретні, яскраві і відображають події великої війни у маленькому українському селі.

- Про напад гітлерівської Німеччини на Радянський Союз в моєму селі Пахині почув син сільського священика Володимир Гонта по саморобному радіо і розповів людям.

Пам'ятаю, що десь на початку липня 1941 року в селі появились солдати в іншій формі, ніж були російські. Вони говорили незрозумілою мовою, а спілкувалися з людьми за допомогою перекладача, який і пояснив, що це німці. Зайшовши в нашу кузню, вони навіть похвалили тата за те, що він виготовляє людям сільськогосподарський реманент, і пішли.

Розташувались німці на великому подвір'ї Семена Слободянюка. Подивитись на нових солдат прийшло багато людей. Німецькі солдати голились, мились і дуже сито й багато обідали. Люди, що зібралися тут, дивувались, які це чисті, багаті і розкішні вояки. Один в одного – високі, стрункі, червонолиці, з чисто виголеними обличчями і білявими чупринами. У вовняних зелено сірих одностроях, з позакачуваними рукавами.

Раптом почувся крик «Руські!» Німці вибігли на дорогу і почали стріляти по кіннотниках, які перебирались з Корначівського до Пахинсько-Вишгородського лісу. Одного російського солдата, у якого загинув кінь, прив'язали до коляски мотоцикла і забрали з собою.

В селі була створена управа, щось на кшальт сільради. Управа слідувала за своєчасною здачею контингенту, за справністю доріг, чистотою в садибах. Крім контингенту, з дрібних селянських господарств поліцаї забирали зерно, худобу, свиней і птицю.

Крім цього, окупаційна влада зобов'язувала управу села агітувати хлопців і дівчат, щоб вони їхали на роботу в Німеччину. Спочатку, як і всі українці, добровільно, рятуючись від скрутних умов тут, на Батьківщині, щоб здобути якусь спеціальність. Проте, коли стало відомо про жорстоку трудову дисципліну, зневажливе ставлення до робітників («остарбайтерів»), мізерні заробітки, погане харчування, люди почали уникати цього. З початком 1942 року поліція була змушена проводити масові облави, хапаючи українську молодь на базарах, при виході з церков, щоб відправити на примусові роботи. На каторжні роботи з Пахині в Німеччину було відправлено: Саву Бабовала, Івана Дідика, Ольгу Лотоцьку, Степана Торбінського, Гнатка Смика, Федора Дрозда. На щастя, повернулись всі.

В роки війни люди нашого села пережили багато тривожних днів і ночей. Я пам'ятаю, як восени 1942 року посеред ночі на село полетіли кулі, снаряди, від яких загорілись хати, а люди спросоння, в паніці, напівроздягнені втікали до сусіднього (за 3 км) села Лопушно. На сирій і мокрій від дощу землі ми пролежали до ранку, а потім повернулись додому. Причиною обстрілу села, як виявилось пізніше, було те, що хтось із місцевих жителів обстріляв німецьку дрезину, яка їхала з Тернополя на Ланівці. Німці запримітили, на якому це кілометрі, і прислали бронепоезд зі Збаража. Після цього люди в хатах не ночували. Мій тато Олексій Кравчук, сусіди Корній Смик та Іван Гонта зі своїми сім'ями багато разів ночували в лісі. Ми з матерями спали в окопах, що збереглися від часів Першої світової війни, а батьки з вилами на довгих тичках сторожували нас за стовбурами дерев. Ці три сім'ї багато разів

ночували в полі. Було дуже страшно. Ніч темна, а в селі хати горять. Батьки нам, дітям, казали закрити очі і спати.

В кінці серпня 1943 року, в неділю, багато дорослих і нас, малих, пасли худобу в полі, що за горою від села. Чули ми, як із сторони села Влащинець лунали постріли, кулеметні черги. Коли ця канонада була вже близько, ми побачили, як люди цілим селом через гору бігли з криками «Війна! «Тікайте!». Моїх батьків не було, і я не знав, що робити. Аж тут появився дядько Матвій з дружиною і мене та свою доньку Марійку взяли з собою до Корначовецького лісу. Там ми пролежали в якійсь ямі, аж поки те військо пройшло біля Пахині і Корначівки.

Пригадую й таке, як наприкінці жовтня 1943 року, прямо посеред дня, на подвір'я, на городи та хати почали падати бомби, почулись окремі постріли, потім – кулеметні черги з того краю села, де пролягає залізниця. Через кілька годин ця «маленька війна» закінчилась, і в село увійшли солдати в німецькій формі. При допомозі перекладача люди довідались, що це були мадяри, які залишили німецько-російський фронт й залізницю, із своїми командирами прямували на Збараж, Тернопіль та до Румунії.

Як виявилось пізніше, причиною обстрілу нашого села мадярами було те, що один чоловік з Пахині при зустрічі з мадярами сказав, що в нашому селі якісь солдати самовільно ріжуть, стріляють свиней і забирають м'ясо. А мадяри, які не хотіли вже воювати, підійшли до села зі сторони залізниці і вигнали звідти, як виявилось пізніше, ковпаківців.

З маленького села (50 номерів) в радянську армію взято 22 чоловіки, з них вціліло лише 9, 10 молодих загинуло, 3 повернулись інвалідами. Пам'ятаю, як односельці і ми з мамою раділи, коли почули, що війна закінчилась, як радісно, зі сльозами на очах цілим селом зустрічали кожного, хто повертався живим, співчували тим, хто повертався інвалідом, кому прийшла «похоронка».

Мій тато повернувся з війни влітку 1946 року, нагороджений орденами та медалями: «За взяття Кенігсберга», «За штурм Берліна», «За перемогу над Німеччиною», «За перемогу над Японією». Поверненню раділи не тільки ми з мамою, а й громада села, бо ж повернувся досвідчений коваль Олекса.

Спілкуючись з людьми поважного віку, які пережили лихоліття війни, знову і знову переконуєшся, що і через 70 років їм важко пригадувати своє життя. Досі їм болить серце за втрачених рідних і близьких, наче це було лише вчора. І котяться з очей гарячі сльози при одній тільки згадці про війну та тяжке повоєнне життя...

*(За інформацією С. Боднар,
О. Моргун, 2011 р.)*

Любін Ірина Степанівна

Вісімнадцятирічною дівчиною зустріла Другу світову війну збаражанка Ірина Степанівна Любін. Жінка так пригадує ті роки.

- Тоді німці забирали українців на примусові роботи. Приїхали машиною двоє фашистів, наставили гвинтівки і забрали мене в Німеччину. Барак такий високий і великий був, а кругом – колючий дріт. Працювати треба було тяжко. Гнали нас на роботу під конвоєм. Дадуть горнятко кави з сахариною і крихту хліба на цілий день – і все. Їсти дуже хотілося. А нас було четверо дівчат зі Збаража. І ми були разом в одному бараці. Одного разу, коли ввечері привезли «брукву», я взяла одну і сховала. Потім розділила на четверо і ми її з'їли. Побачив німець, прийшов і питає, хто вкрав «брукву». Я зізналася і після того мене дуже побили. Два рази ми намагалися втекти, але тільки з третьої спроби нам вдалося вибратися. Гнали нас на

роботу і наглядач десь відвернувся, а ми чкурнули за смітники. Ішли майже три дні. Коли по дорозі побачили якусь хату, то вирішили зайти, бо дуже їсти хотіли і нам не було вже чого втрачати. Як нині пам'ятаю, коли зайшли в хату, то якісь хлопці і дівчата грали в карти. Вони пообіцяли, що вдосвіта переведуть нас через кордон. Але обманули і через мочариська вивели до табору. Нам довелося знову повертатися. В лісі ми знову натрапили на житло. Там жила, мабуть, полячка, бо заговорила до нас по-польськи. Ми не приховували, що ми втікачі. Старенька нагодувала нас і допомогла перейти кордон. Ми 5 днів йшли до Кракова, а звідти добралися до Львова. А як на вокзалі у Львові почали німці стріляти, то ми порозбігалися в різні сторони. Я сховалася в сміттевий бак. Коли припинилася стрілянина, я дівчат вже не знайшла. Напевно, вони загинули, бо й досі про них нічого не відомо. Сиділа я на лавці і плакала. Підійшов якийсь чоловік і запропонував допомогу. Взяв до себе додому. Його жінка нагодувала мене. Він купив мені також квиток до Тернополя.

*(За інформацією С. Боднар,
О. Моргун, 2011 р.)*

Новоселецький Анатолій Серафимович

Народився 24 травня 1926 року в Білогірському районі Хмельницької області. Призваний на фронт в травні 1944 року. Брав участь у визволенні Львова, Варшави, Берліна. Демобілізований у 1951 році.

... «Пам'ятаю страшні бої за Варшаву. Ми оточили німців, які не здавалися, і йшли на прорив. Нам була дана вказівка триматись до останнього. Ми вистояли, але якою

ціною? Навколо руїни, повно мертвих. Куди не глянь – літають кулі, вся земля тремтить від страшних вибухів, але нам треба рухатись вперед. Оглянешся назад – а там на тебе направлені автомати солдатів із загороджувальних загонів. ... Берлін. Це пекло тяжко згадувати. Постійно вогонь, день і ніч, море крові, стогін поранених і багато мертвих. А найстрашніше, коли бачиш дітей. Сидиш і думаєш: коли закінчиться це пекло?»

*(За інформацією О.Кривокульського,
2010 р.)*

с. Киданці

Гурик Ярослава Степанівна

Ярослава Степанівна Гурик, жителька села Киданці, вдова ветерана Великої Вітчизняної війни, учасника бойових дій, інваліда I групи Мирослава Олексійовича Гурика, який, не доживши лише два дні до Дня Перемоги, помер 2011 року. Жінка у червні 1941 була ще зовсім дитиною. На той час Ярославі Степанівні було 11 років.

- Німці брали контингенти. Ходили по селі за зерном. Мене батьки заставляли млинок крутити. Тяжко було. Одного разу, пам'ятаю, сукенку зловила корба. Я злякалася. А тут прийшов німець, почав кричати на маму. Казав, що як не дасть контингенту, то заб'є її. Бідили ми. Коней німці забирали.

Пам'ятаю, ми коня сховали в стодолу, а він заіржав. Прийшли і забрали.

Хлопців забирали до Німеччини. Багато з моєї родини не вернулися. Вже коли прийшли радянські війська, люди носили передачі в Ямпіль. На конях везли. Були випадки, коли по дорозі замерзали з хлібом.

Багато молодих хлопців, тих, які боялися і не хотіли йти воювати, совети розстріляли. 16 місцевих хлопців забили, щоб вони не йшли в ліс. Молоді хлопці з інших сіл після того боялися і йшли на війну. Мій чоловік розказував, як вони сиділи в окопах, мерзли, їсти хотіли. Він повернувся поранений з війни. Псувалася йому кістка на нозі. Дуже боліла. Один з його братів загинув на фронті.

*(За інформацією С. Боднар,
О. Моргун, 2011 р.)*

с. Красносільці

Матеріал збрала:

І. Довгань, бібліотекар
бібліотеки-філії с. Красносільці

Музя Іван Томович

На сьогоднішній день у селі Красносільці проживає лише один ветеран Великої Вітчизняної війни – Іван Томович Музя, який 30 травня 2015 року відзначив 90-літній ювілей.

Іван Томович, згадує: «... пройшов усю війну піхотинцем. Воював у Прибалтиці, Пруссії. За відвагу і мужність був нагороджений чотирма орденами, 24-ма медалями. Під час бойових дій отримав три поранення, сліди від яких помітні і досі».

Повернувшись до мирного життя, Іван Томович присвятив себе навчанню дітей, багато років був директором місцевої школи, викладав хімію, біологію, географію. Виростив разом з дружиною двох доньок, має трьох внуків і правнучку. Хоча уже погано бачить, йому важко ходити, але не перестає цікавитись сучасними подіями, вболіває за Україну і прагне, щоб якнайшвидше закінчилась війна на Сході. Він як ніхто розуміє ціну миру і не може змиритися з тим, що сьогодні продовжують гинути люди від куль і снарядів.

С. Оприлівці

Мних Степан Григорович

- Степане! Та полиш на хвилину ту роботу – все одно всієї не переробиш... Подивися-но: до тебе гості прийшли, - бабця Софія, спираючись на паличку, подріботіла до літньої кухні. – От вже зайвої хвиляки не посидиш...

І він, вісімдесятичотирирічний Степан Григорович Мних із Оприлівців, радий несподіваній okazії перепочити, іде разом зі мною до ошатної сільської оселі.

- Ви вже вибачайте, що перед святом усе так загромаджено: і одну роботу треба зробити, і іншу не забути... То що ж привело вас сьогодні до нашої садиби?

- А хіба не з вашої, Степане Григоровичу, хати четверо братів пройшли пекельними дорогами минулої війни? – одразу ж не приховую своєї обізнаності щодо теми розмови.

- І я серед них - наймолодший, продовжує мій співрозмовник. – А ще поперед мене початкові класи сільської школи, а відтак – життєві «університети» освоювали брати Тимофій, Андрій і Григорій...

Вони ж першими і пішли на фронт. А Степанова черга настала в пору цвітіння хлібів: в червні 1944 року після перепідготовки у Новочеркасах рядовий матінки-піхоти С. Мних «охрестився» у бою під Нарвою.

- Деся там, у прибалтійських просторах, знайшли свій вічний спочинок Андрій і Григорій, - підозріло зволожились очі мого співрозмовника. – Додому пощастило повернутися мені і Тимофію.

Однак спочатку було поранення у ногу в бою 8 серпня 1944-го, лікування в Ленінградському лазареті, і знову повернення в бої у складі II Прибалтійського фронту.

- Для мене війна завершилася на Балтійському морі, продовжує мій співрозмовник. – Але назавжди залишаться зі мною в пам'яті бойові побратими – двоюрідний брат Павло, Михайло Сосновий, якого я порятував від штрафбату.

Непросто, мабуть, у двадцять п'ять років іти світом з сивою памороззю на скронях: війна не минула безслідно. Однак життя тривало. То й заповзвся вчорашній воїн зводити не лише поруйновану батьківську господарку, а й власну долю. У 1947 році одружився із односельчанкою Софією Деркач.

- Скільки ж то радощів було, коли народилася донька Ольга, - спогади розгладжують борозенки нелегкої долі на щоках жінки. – А там і син Андрій з донькою Стефанією не забарилися.

І не зогледілися за щоденними клопотами Софія і Степан Мнихи, як повиростали діти, щедро наділивши їх багаті на добрі справи душі внуками.

- Володя, Богданка, Олеся – то паростки Олиного роду, яка так дочасу полишила нас, - гірчить матусине слово. – Четверо Мнихів підростають у сина Андрія: знайшли себе у цьому неспокійному світі Микола та Ігор, Марійка і Петро...

(За інформацією І. Філіка, 2005 р.)

с. Романове Село

Матеріал збирила:

Киндьо Г. Т., бібліотекар бібліотеки-філії с. Романове Село.

Гаращук Іван Федорович

Гаращук Іван Федорович народився 1918 р. на Житомирщині. Переїхали жити в Романове Село після аварії на ЧАЕС.

Призвали в армію у 1940 році в м. Тернопіль. Коли почалася Велика Вітчизняна війна, відправили на границю в Чернівецькій обл., м. Вижниця. На границі були 8 днів в охороні. Тоді почали відступати, залишили одне село, а в іншому оточили німці і майже цілий полк забрали в полон (1300 чоловік). Іван Федорович попадає також в полон і його забирають у концтабір в Німеччину. Там він пробув майже всю війну, аж до Перемоги, де працював на різних роботах. А після закінчення війни повертається в армію, в якій служив ще 2 роки (1945-1946 рр.). Вкінці 1946 року демобілізується. Пішов працювати прорабом у рідній Житомирщині.

Чорний Віктор Іванович

Одним з тих, хто власними руками наближав мир на землі, є мешканець Романового Села Віктор Іванович Чорний. Незважаючи на пережиті воєнні страхиття, йому вдалось сягнути 102 років (помер у віці 103 р., прим. упоряд.). Сьогодні йому уже надзвичайно важко. Даються знаки як фронтові рани, так і недавня травма ноги, яка посадила ветерана в інвалідний візок. Підводить і пам'ять. Проте найважливіші події власного життя він не забуде ніколи. А що, «вивітрилось» із голови, пригадають невістка Тетяна та син Василь, які життєпис старенького вивчили до деталей.

- «Ви з моїх розповідей вже би книжку написали» - каже їм тато, - відзначає Тетяна Павлівна, - Дійсно, можна було б хоч записувати цікаві факти, пригоди. Все часу не вистачає.

А життя Віктора Івановича насправді є відображенням 100-річної історії у долі пересічної людини.

Народився довгожитель у Романовому Селі у багатодітній родині. Мав сестру-близнючку Марію, яка згодом зі старшою сестрою Францішкою виїхала до Канади. Оскільки мама була полячкою, то дівчат хрестили за традицією, в костьолі, а хлопця, як батька, у церкві. Понад десять моргів поля давали роботу усім. Навчалися діти лише чотири класи. Але, очевидно, освіта була організована належним чином, оскільки Віктор досконало оволодів українською і польською мовами. Читання релігійних книг, Біблії донедавна було його найулюбленішою справою. Тепер же й окуляри не допомагають. Про новини дізнається з розповідей невістки та сина, незважаючи на вік, залишається допитливим. У сірих,

хоча втомлених, проте цікавих очах безліч запитань: що робиться в селі, чи все встигли вдома, хто прийшов і з якими помислами?

Напівпольське коріння врятувало Віктору Івановичу життя. Коли у війну прийшли в село німці, вивели усіх чоловіків на вулицю, вишикували і наказали полякам вийти вперед. Хто залишився, був розстріляний.

У 1943-ому 36-річний Віктор був призваний на фронт у піхотну дивізію I Польської Армії. Воював на I Білоруському фронті. Визволяв Варшаву, Петербург, Драмбург, Ілотув. Під Варшавою наздогнала його ворожа куля. У коліні залишилося п'ять шрамів. Поки лікувався у польському госпіталі, допомагав доглядати за пораненими.

Коли повернувся у частину, працював на кухні. Доводилося ходити по воду до Вісли. Ця справа була також небезпечною. З протилежного берега річки полювали за людьми кулі. Їхній пронизливий свист над головою пам'ятає і досі.

По завершенні війни повернувся Віктор Чорний у рідне село, до дружини Марії та сина Богдана. Згодом народився ще Василько.

(За інформацією І. Сиско, 2009 р.)

с. Старий Вишнівець

Ковтун Андрій

Згадуючи прожиті роки старовишнівчанин Андрій Ковтун лише зітхає: його життя рясно всіяне випробуваннями, які під силу витерпіти далеко не кожному і найстрашніше з них – війна.

- За польської влади я працював в заготівельній конторі у Вишнівці, ремонтував з батьком бочки, - згадує він. – І хоча було не з медом, та все ж, на життя заробляли. а коли прийшли совіти, то вже не стало ні ложки, ні миски.

Початок війни застав Андрія Ковтуна у селищі. Їх, юнаків призовного віку, зібрали у місцевому військоматі, але оскільки у військовому відомстві тривала евакуаційна метушня і безлад, то командири прийняли рішення відправити хлопців у тил. Приїхали у Кременець, який саме бомбили винищувачі «Люфтваффе», і ешелони, якими планували їхати в тил, горіли в них на очах. Тоді всі мобілізовані пішим маршем вирушили на Ланівці. Там солдатів сьак-так обмундирували, два дні повчили військової справи, повантажили у товарні вагони і відправили у Молдавію. З молдавських степів поїзд знову повернули в Україну, в Білу Церкву, і лише після повідомлень про навальний наступ німців ешелон рушив на Урал.

- У тих далеких і виснажливих дорогах нас, вояків, майже не забезпечували продуктами, - каже Андрій Ковтун. – Доводилося йти просити по хатах, і лише на Уралі вдалося вперше купити велику буханку хліба.

На Уралі жили поблизу Свердловська, у безлюдній місцевості, в наметах, які погано захищали в негоду. Від дощів і надмірної вологи прогнивало все обмундирування, псувалися харчі. Командування і місцева влада використовували солдатів у ритті каналів, прокладенні залізничних колій, валці лісу.

Направляли у колгоспи, кажучи: йдіть, бо там даватимуть молоко, щоб ви поправлялися і набиралися сил перед фронтом.

- Я теж пішов, - розповідає чоловік. – У сільській раді в мене забрали документи і дали п'ять кілограмів круп. Прийшов на квартиру і віддав їх господині, вона все й зварила. З'їв, а опісля чотири дні сидів голодний. Довелось втікати з того колгоспу.

Коли солдати пройшли умовне навчання військової справи, усіх забрали в Челябінськ на пересильний пункт, а звідти розподілили у різні військові частини.

Справжня війна для Андрія Ковтуна розпочалася з Челябінська. Він потрапив у 770-ий стрілецький полк. У складі важкої артилерії воював на фронті. Був встановлювачем снарядів у гаубичній обслузі. Важкою була ця служба: снаряд важив 50 кілограмів, і деякі солдати не могли навіть донести його до семитонної гаубиці. Згодом на озброєння приступили легші гармати – тритонні.

Пан Ковтун пригадує, що фашисти бомбардували їх цілодобово, тож доводилось ховатися в землянках, закопувати в землю і гармати. Особливо закарбувалися в пам'яті солдата вуличні бої в Сталінграді: і сьогодні страшно згадувати, що там творилося. Від вибухів, гуркоту обвалених стін будинків, криків і нелюдських стогонів поранених на декілька днів майже втрачав слух: не чув навіть, що говорять товариші поблизу.

Визволяв старовишнівчанин і Україну. Запам'яталися бої за визволення Тернополя, Львова, а також території Прибалтики. Там в Естонії, поблизу станції Лісова і застало його завершення війни.

Після війни чоловік повернувся на рідну Вишнівеччину. Правив кіньми, майстрував бочки, шив черевики, працював у кузні – вмів робити все. Сьогодні оглядаючи прожитий шлях, Андрій Ковтун хоче лише справедливої і гідної пенсії.

- Пенсія в мене мізерна, а ще хваляться, що дбають про людей, - скаржиться він. – Той набавляє, а той відбирає.

Пробував добиватися більшої – потрібні документи. А їх нема. Планшетку з фронтовими документами, картою, на якій був позначений мій бойовий маршрут, батьки спалили в грубці. Боялись, щоб мене не вбили бійці УПА.

Утім, держава не зовсім обминає своєю увагою ветерана: Президент Леонід Кучма нагородив його ювілейними медалями, а Віктор Ющенко – орденом «За мужність».

(За інформацією В. Левенця, 2010 р.)

с. Стриївка

Матеріал зібрала:

Горбач З. В., завідувач
бібліотеки-філії с. Стриївка.

Горбач Володимир Романович

Мій батько, Горбач Володимир Романович, інвалід війни, розповідає син Горбач Ярослав Володимирович 1940 р. н., народився 12 березня 1912 р. в селі Стриївка, Збаразького району, Тернопільської обл. Пішов на фронт в 1944 р. разом з моїми дядьками Горбач Петром Володимировичем (татів брат) і Шафранським Василем Степановичем (мамин брат).

Забрали і багато ще наших односельців і повезли на схід, потім їх розділили, але всі троє воювали в Латвії. З війни мої дядьки не повернулися – прийшли похоронки. Там у Латвії, вони і похоронені. А тата поранило в ногу. Він довго був в воєнному госпіталі. Повернувся додому в 1945 р., але без ноги.

Тата вже давно нема і я забув конкретні дати і навіть номер того госпіталю. Знаю, мав багато нагород.

Мої два дядьки

Горбач Петро Романович 1914 р. н., село Стриївка, українець. Мобілізований у 1944 р. Рядовий, загинув у бою 28. 10. 1944 р. Похований в м. Добелс, Латвія. Петро Романович – брат Горбача Володимира Романовича (мого батька) і брат мами моєї дружини.

Шафранський Василь Степанович, 1915 р. н., с. Стриївка, українець. Мобілізований у 1944 р. Рядовий, загинув у бою 10. 10. 1944 р. Похований в с. Саласпілс, Ризький р-н, Латвія.

Війна торкнулася майже кожної сім'ї, кожної хати в нашому селі і всі переносили жахливі випробовування цих воєнних лихоліть: хто на фронті, а хто в тилу.

Їх вже немає нікого, але пам'ять про них жива. Бо поки живе пам'ять, живе людина, твориться історія.

Зараз ми знаємо, що у роки цієї війни не було жодного шматочка землі, де б не воювали українці, знаємо, що кожен 5-ий українець гине на війні.

А діти війни, це особливе покоління, їх дитинство було вбито війною, а їм тепер забрали тих 30% до пенсії.

Пам'ятаю, коли наші війська йшли на Тернопіль, де був фронт. В нас на квартирі був майор (мені тоді було 4 р.), не пам'ятаю прізвища того майора. А по сусідах жили також військові, які охороняли радіостанцію, яка стояла, на одному із подвір'їв. Їх було 12 чоловік.

Вони тримали зв'язок із тими, які визволяли Тернопіль, зв'язок з армією нашою.

Та радіостанція навкруги була обложена мінами, щоб бува хтось не зірвав її, бо то було дуже секретно і важливо. Я приходив до воїнів і розпитував чи вони не бачили мого тата. І пам'ятаю, не один з них пустив сльозу.

Одного разу я пішов, так щоб ніхто не бачив і вишпортав три міни, приніс додому і став їх розбирати, а майор побачив і скоренько відібрав, а мамі сказав що то за небезпека. То мені добре тоді влетіло від мами.

На другий день всі вони поїхали ближче до фронту з цією радіостанцією. Вернувся живим тільки один солдат, поранений в живіт, його забрали в госпіталь.

Воював на війні і мій тесть Драганюк Володимир Васильович, 1914 р. н. Пройшов всю війну і повернувся живим, але дуже слабим. Він розповідав через яке пекло йому довелося перейти і що пережити. І голод і холод і фронт, свист куль і кулеметів (я вже забув які епізоди він розказував). Після війни, дуже багато років, після обіду чи вечері, він збирав крихти хліба, що лишалися, і з'їдав їх. Бо то гріх казав він, викидати в помий.

Пам'ять про моїх рідних вічно житиме в наших серцях, в серцях онуків і правнуків.

Наша українська поетеса Ліна Костенко писала так:

Мій перший вірш написаний в окопі

На тій сипкій від вибухів стіні

Коли згубило зорі в гороскопі

Моє дитинство, вбите, на війні.

Летить пожежі вулканічна лава

Горіла хата. Ніч здавалась днем.

І захлиналась наша переправа

Через Дніпро – водою і вогнем.

Гула земля. Сусідський плакав хлопчик

Хрестилась баба, і кінчався хліб

Двигтів отой вузесенький окопчик

Де дві сім'ї тулились кілька діб.

Той перший хлопчик притулившись скраю,

Щоб присвітила поночі війна

Яким він був, я вже не пм'ятаю

Снаряд упав – осипалась стіна...

Голоднюк Володимир Петрович ***(ветеран війни)***

Володимир Петрович народився 18 вересня 1924 р. в с. Стрийка, Збараського району, Тернопільської обл. В родині сільського столяра, висококваліфікованого майстра – Петра Гнатовича Голоднюка, в минулому воїна УГА.

Мати, Михайлина (родом з Черниховець), з родини Грицуняків та Ланових, з якими дружив Іван Франко.

У сім'ї було троє дітей: Ольга, Володимир, Василь. У селі їх прозвали «Гнати». Основою життя була робота. Родина була дуже побожною.

Мир і спокій порушила війна, 19 березня 1944 р. тата, якому не було 18 р., і батька забрали на фронт – розповідає син Євген Голоднюк.

Мати, коли проводжала, дала святий образок, який він проніс через усе своє життя. Війна – це кров, каліцтво, смерть. Божа молитва явно вберегла від неминучої смерті. Два рази був тяжкий нерівний бій, їх підрозділ потрапив в оточення. Повітря просочене порохом та людською кров'ю. Невеликий рівчак для молодого солдата став притулком від вогняного смерчу, а солдат, котрий стрибнув пізніше, прикрив своїм тілом. Коли обстріл закінчився, відчув, як з грудей солдата повільно стікає на нього гаряча кров.

Затяжні кровопролитні бої в болотах Прибалтики, Курляндський котел. Там загинув сусід Володимир Остапук. Необстріляного, молодого В. Голоднюка послали в розвідку з більш досвідченим командиром і солдатами. Божа воля і на цей раз була милосердною. Відлучившись з дозволу командира «під вітер», залишився живим. Міна, що розірвалася, змішала з землею всіх побратимів. Довгі роки у пам'яті зринала та жахлива картина – пошматовані людські тіла вперемішку із землею, кров'ю.

Після жорстоких, виснажливих боїв і втрат йшло доукомплектування підрозділів. Передові позиції займав резерв.

Знакова подія залишилась у пам'яті в одному з містечок під Кенігсбергом, Німеччина. Важка артилерія, танки, які йшли колоною, зруйнували в палісаднику огорожу біля фешенебельного особняка, в якому знаходився штаб дивізії. Свій автограф майстерності, культури нашої держави, цивілізованості, залишив воїн Володимир Голоднюк.

Господар, бюргер, переймався, як відновити огорожу. Молодий воїн зробив інкрустовану огорожу, чим здивував господаря, всю громадськість і наших начальників. «Гут!» (Добре!), «Аллесгут!» (Все добре!), «Зер гут!» (Дуже добре!).

Небезпека чатувала ще не раз, йшло кровопролиття, гинули однополчани. Врешті настав всьому кінець: Перемога! Мир!

...Не всі повернулися з війни, а ми обидва з татом живі прийшли (тато в 1946 р.).

Сержант Володимир Голоднюк повернувся з нагородами: медалями «За відвагу», «За взяття Кенігсберга», орденами «Великої Вітчизняної війни», «За бойові заслуги», «За перемогу над Німеччиною», нагрудним знаком «Ветеран війни».

В мирний час, післявоєнний, одержав багато відзнак за довгу і добросовісну працю на ниві освіти від оборонного товариства.

І ось 1949 рік, демобілізація, а вдома колективізація. 4 морги землі, майстерня, все інше – в колгосп. З батьком будував хати, стодоли.

В 1951 р., його, добре фізично розвинутого, фронтовика–майстра на всі руки, запросили в сільську школу на посаду вчителя фізичного виховання і трудового навчання. З освітою 4 класи за плечима, п'ятий, шостий і сьомий – уже закінчував у

Збаражі вечорами. Згодом у 1958 р. закінчив училище у Проскурові.

6 червня 2002 р. перестало битися серце, ветерана війни, ветерана освіти, людини із золотими руками, щирим і добрим серцем.

«...Все треба пам'ятати людині: і трудне, і щасливе... Пам'ять – вона, як вічний вогонь у людській душі, в ній сила наша. Ми вчимося в тих, що перед нами жили, і вчимо тих, кому після нас жити...».

Володимир Кіріндась і Анатолій Ковтун - наші земляки, написали в його пам'ять вірша:

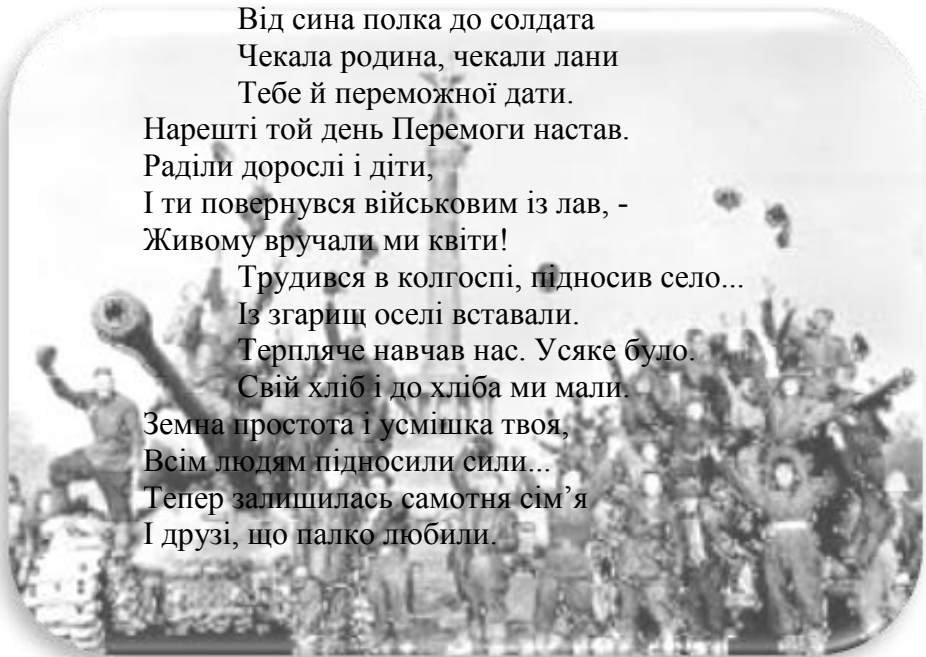
Так щиро учора всміхався усім,
І серце любов'ю палало,
Та вразила раптом новина, мов грім,
Що нашого друга не стало.

Пройшов ти пекельні дороги війни
Від сина полка до солдата
Чекала родина, чекали лани
Тебе й переможної дати.

Нарешті той день Перемоги настав.
Раділи дорослі і діти,
І ти повернувся військовим із лав, -
Живому вручали ми квіти!

Трудився в колгоспі, підносив село...
Із згарищ оселі вставали.
Терпляче навчав нас. Усяке було.
Свій хліб і до хліба ми мали.

Земна простота і усмішка твоя,
Всім людям підносили сили...
Тепер залишилась самотня сім'я
І друзі, що палко любили.

Ти школі любов віддавав до кінця,
І линули учні до тебе.
Твій образ залишиться в наших серцях
Як мирне блакитнеє небо.
Хай пухом за мужність і доблесть твою
Земля тобі буде святая.
Життя ти провів і в труді в бою
За це – тебе всі пам'ятають.

Бучак Володимир Михайлович (1914 р. н. інвалід війни)

В 1944 р. батько пішов на фронт після того як визволили Тернопіль – розповідає його дочка, Бучак Марія Володимирівна. До діючої армії не брали по хворобі, а на фронт забрали.

27 жовтня 1944 р. був поранений в Прибалтиці, воєнна частина 1212. Після обстрілу німцями наші солдати залишились без рук, без ніг, тіла були порозкидані. Хтось кричав страшними голосами, а хтось затих навіки, болю не витримавши. Мені відірвало праву руку, ранило осколком. То було дуже страшно, так розповідав батько дочці Марії. Мене на шинелі хтось тягнув, але я не знаю хто, бо втратив свідомість, запам'ятав лише, що руки, які тягнули мене були маленькі, жіночі. Везли нас на машині в госпіталь. В шпиталь попав 6 грудня 1944 р. СЕЧ (санітарно-евакуаційна частина) - 1949, а потім в другий перевезли СЕЧ – 1072, ЕЧ – 4039 – третій.

В 1945 р. третього лютого я повернувся додому. З березня до жовтня 1944 р. воював. Бо спочатку нас забрали на Урал і там вчили стріляти. Ми там так голодували, що кожен просився на фронт якнайшвидше. Бо на фронті годували.

Є. ШИМКІВЦІ

Фіголь Дорофей Карпович

Ніколи не забуде війну Дорофей Карпович Фіголь з села Шимківці на Збаражчині. Для нього цей період не схожий на жоден з інших. Він брав участь в бойових діях з ворогом. І не дивно, що незважаючи на похилий вік, події того часу може відтворити по годинах. Досі сниться війна, а пам'ять, нетлінна пам'ять не дає спокою, тривожить душу.

Вперше побачив гітлерівських вояків, молодий ще тоді хлопець Дорофей, коли в селі з'явилися німецькі мотоциклісти. Здорові і кремезні, у вовняних зелено-сірих одностроях, з позакачуваними по лікті рукавами. На пряжках ременів виблискувало «Готтміт УНС» - «З нами Бог». Вони точно так, як тепер показують у фільмах, їхали через жита і стріляли з автоматів чи кулеметів. Місцеві жителі тікали і ховалися, хто куди міг. Було це на початку липня 1941 року. А вже на другий день в село прибув невеликий німецький гарнізон, судячи по кількості і озброєнню, це була рота автоматників. В той же час в селі сталася збройна сутичка. Через Чорний Ліс відступала радянська військова частина. В село вони вислали бічний розвідувальний дозор – екіпаж танка і декілька піших розвідників. Танк пішов через село на прорив. В результаті перестрілки втрати були з обох сторін, постраждали і деякі мешканці села. Цей епізод війни Дорофей Карпович бачив на власні очі, оскільки це було недалеко від його дому.

Пізніше німці розстріляли шимківчанина Германа Мельника за те, що він попередив радянських солдатів про перебування в селі фашистів.

А далі були й інші невинуваті жертви і звірства гітлерівців.

Вже в той час молодий хлопець зробив висновок, що не з Богом, а проти Бога йшли німці, порушуючи більшість Божих заповідей. Він бачив, що владу отримали люди, що надто швидко втратили здоровий глузд, коли здобули можливість розпоряджатись чужим життям.

Тому-то, коли після відступу німців з нашої території в березні 1944 р. Дорофея мобілізували в ряди Радянських Збройних сил, він сприйняв це належним чином. Не було наміру врятуватися, сховатися. Не було й особливого страху за своє життя.

Спочатку коротка підготовка в навчальному батальйоні в Смоленській області. Військова присяга. Кваліфікація – рядовий, піхотинець-снайпер. А вже на початку травня окопи під Вітебськом – перший ешелон.

Запам'яталось, що безпосередньо перед боєм давали трошки горілки, так званих 150 грамів «наркомівських», а лікарі, з відомих причин, рекомендували багато не їсти.

В хвилини небезпеки молодий воїн особливо відчував присутність вищої сили. Багато хто з командирів і солдатів молилися перед боєм. Молився і Дорофей. А перед тим, як встати на повний зріст і йти в атаку, як і в давні козацькі часи, говорили: «З Богом!».

Особливо запам'ятався бій з ворогом 22 червня 1944 року. Було це після форсування Західної Двіни. Знову наступ... Шалена перестрілка. В оптичний приціл гвинтівки бачив сірі силуети ворога. Співчуття до гітлерівців не було, оскільки поруч падали його бойові побратими. Раптом, мов підкошений, впав і сам. Болю не відчув, а побачив свої скривавлені ноги. намагався піднятися – не виходило.

Прийшов санітар, нашвидкуруч перев'язав, порекомендував чекати і побіг до інших. Дорофей трохи повз житом, втрачав свідомість, лежав – так тривало більше трьох годин. Вже не чув, коли інші санітари відправляли його в полковий медичний пункт і неначе крізь сон хтось сказав:

«Води не давай, а то подохне». Потім під наркозом – операція з видалення осколків. Коли прокинувся, то побачив помітки на ногах. Зрозумів, що йому збираються ампутувати обидві ноги. З відчаю заплакав. Пожаліла його медсестра, яка, напевно, добре знала кваліфікацію тих військових хірургів. Сама відтягнула солдата з палатки в жито. А вже пізніше відправила військовим ешелоном в глибоке запілля. Там же дізнався Дорофей про загибель в бою своїх односельчан Данила Блажея і Якова Кушнірука.

Дев'ять місяців лікування в Івановській області. І знову – на фронт. Тепер вже це була Німеччина. Останній місяць війни. В штурмі Берліна безпосередньої участі не брав – поранення завадило. Додому повернувся 28 листопада 1945 року інвалідом війни другої групи.

Свій обов'язок перед рідною землею солдат виконав.

120 мешканців села Шимківці були учасниками бойових дій Другої світової війни. 36 – загинули смертю хоробрих. На сьогодні в живих залишилось четверо. Один із них – Дорофей Карпович Фіголь. Нагороджений орденами «Великої Вітчизняної війни», «За мужність», багатьма медалями, в їх числі «За відвагу». Більше тридцяти років працював в колгоспі, в тому числі ковалем.

(За інформацією А. Залеського, 2005 р.)

Список використаних джерел

- Залеський, А. Він був простим солдатом [Текст]: [Дорофей Карпович Фіголь із Шимковець] / А. Залеський // Народне слово. – 2005. – 6 трав. – С. 2.
- Кривокульський, О. День Перемоги та день Скорботи [Текст]: [про ветеранів В. В. війни – Кордуновича В. Я., Кошака Т. І., Кулачинського В. А., Новоселецького А. С.] / О. Кривокульський // Народне слово. – 2010. – 7 трав. – С. 3.
- Левенець, В. Війна очима солдата [Текст]: [старовишнівчанин Андрій Ковтун брав участь у боях під Сталінградом, Тернополем та Львовом] / В. Левенець // Народне слово. – 2010. – 7 трав. – С. 5.
- Сиско, І. День Перемоги – День скорботи [Текст]: [спогади Василя Яковича Кордуновича зі Збаража] / І. Сиско // Народне слово. – 2011. – 6 трав. – С. 2.
- Сиско, І. Життя, варте повісті [Текст]: Мирославу Андрійовичу Бірковому – 85 / І. Сиско // Народне слово. – 2010. – 12 лют. – С. 3.: фотогр.
- Сиско, І. Польське коріння зберегло життя [Текст]: [селянин Віктор Чорний із Р. Села врятувався від фронтової кулі і дожив до 102 р.] / І. Сиско // Народне слово. – 2009. – 15 трав. – С. 5
- Філик, І. «Вас було у мами п'ятеро синів...» [Текст]: [спогади ветерана В. В. війни із Вишнівця Є. П. Баньковського] / І. Філик // Народне слово. – 2006. – 5 трав. – С. 4.
- Філик, І. Степан Мних: «Прибалтику я знаю не за атласом» [Текст] / І. Філик // Народне слово – 2005. – 6 трав. – С.2: фотогр.

ЗМІСТ

<i>Від упорядника.....</i>	<i>3</i>
<i>Вишнівець.....</i>	<i>5</i>
<i>Збараж</i>	<i>10</i>
<i>Киданці</i>	<i>24</i>
<i>Красносільці</i>	<i>26</i>
<i>Оприлівці</i>	<i>27</i>
<i>Романове Село</i>	<i>29</i>
<i>Старий Вишнівець</i>	<i>32</i>
<i>Стриївка</i>	<i>34</i>
<i>Шимківці</i>	<i>41</i>
<i>Список використаних джерел.....</i>	<i>44</i>

